

Hamp Gábor: Kölcsönös tudás.
Typotex Kiadó, Budapest, 2006.

Nem túlzás azt állítani, hogy szinte a szemünk előtt születik meg a kommunikációtudomány magyar nyelvű szakirodalmá. Persze, lévén a szakirodalom részben fordításirodalom, könnyen kideríthető, hogy korántsem akkora újdonság mindaz, amit mostanság magyar nyelven érdeklődéssel vagy fanyalagva ízelgetünk, és próbálunk a „jól bejárattot”, ismerős episztemológiai mező valamely parcelláján elhelyezni. Az illeszkedés keresése nem más, mint azonosítási kísérlet: netán egy specifikus terület ismeretelméletével vagy inkább egy újabb szakfilozófiával akad dolgunk? A gyanútlanak egyáltalán nem tekinthető szemlélődő érzi, hogy ez a szokatlan fogalmi kockajáték korántsem tét nélküli. A körvonalazódó elképzelése szerint ugyanis egy új tudásterület határainak kijelölése, vagy inkább a tradicionális szakismeretek különböző típusainak egy mesebeli „kis gömböc”-ként viselkedő episztemológiai alakzat általi dinamikus asszimilációja történik meg fehéren feketén. Kommunikációtudomány? – ahá, igen-igen! – Kommunikációtudomány?! – ugyan, hogyisne! Lárifári! – forgatjuk a szánkban az új kifejezést, és próbálgatjuk személyes viszonyunk rendezését olyasmi vonatkozásában, ami már tegnaptól megkerülhetetlen számunkra.

Az ide kíváncszó kérdés persze ekképpen tehető fel: Vajon mindössze új ruhába öltöztetjük-e régi jól működő, a mai napig biztonságot adó reflexeinket, így alakítva ki a személyes modus vivendit, avagy hagyjuk is magunkat „befolyásolni” az új tudomány közvetítette szemlélet által? Nem kétséges ugyanis, hogy szó sincs az ún. szakismeretek valami mással történő helyettesítéséről. Nem válnak feleslegessé a nyomtatott vagy az elektronikus sajtóban tevékenykedő szakemberek hozzáértését vagy rátermettségét eredményező készségek és tudáselemek, bár – de hát ez közhely – folyamatosan újabb és újabb gyakorlati ismeretekkel egészülnek ki. Sokkal inkább arról van szó, hogy számos specifikus tudásterület és gyakorlathalmaz keresi az önkifejezés és az önmeg-

határozás plauzibilis módjait. A kommunikációtudományt pontosan ez a vonás teszi a kortárs filozófia rokonává: a tárgymeghatározás elmosódottsága valamint ezzel összefüggésben a saját nyelv szűnni nem akaró keresése. Ez azonban rámutat a megnevezés problematikusságára is. Nyilvánvaló, hogy lehetséges szakmaként művelni a kommunikációkutatást (-tudományt), sőt lehet a kutatást nagyon is konkrétan megfogalmazott célkitűzés szolgálatába állítani (a kommunikációtudomány szaktudomány), valamint megfigyelhető a szövegeknek az egzaktitás eszméjéhez való sajátos kötődése is. Mindezek ellenére a filozófiához hasonlóan nem tekinthető tudománynak a szó hagyományos, a mintaadó természettudományokhoz igazított eszmény értelmében. Ezzel azonban korántsem kívánnánk lebecsülni az önmagának éppen helyet követelő és ugyanakkor – sikerrel – helyet csináló tudástípust, hiszen nem tekintjük rangot kölcsönzőnek a „tudomány” jelzőként való használatát. Vegyük észre, mindazok a világunkban végbement változások, amelyek ösztönözték a „kommunikációtudomány” létrejöttét, pontosabban, amelyek indokolttá tették egy ekképpen megnevezhető tudásterület létezésének elfogadását, egyúttal a tudomány státuszának átértékelését is maguk után vonták. Ennélfogva a kommunikációkutatás tudományként való önértését még csak nem is félreértésnek, hanem inkább a praktikum motiválta meghatározottságnak tekintjük.

Hamp Gábornak a Typotex Kiadó gondozásában (*Kommunikációkutatás* sorozat) *Kölcsönös tudás* címmel napvilágot látott munkája éppen azzal fogja meg olvasóját, hogy a szerzőnek esze ágában sincs a „késze csináltság” vagy a kinyilatkoztatásszerű megfellebbezhetetlenség benyomását kelteni. Megállapításait, ide értve határozottan vállalt elköteleződéseit is, korántsem sub specie aeternitatis fogalmazza meg, illetve nem ennek jegyében juttatja kifejezésre. Könyve tehát a kommunikációkutatásról az alakulóban levő tudásterület képét

közvetíti, de ennek a képnek felel meg a lazán kapcsolódó, esszézerű fejezetekből építkező, a szó nemes értelmében kísérletként felfogott könyvének egésze is. A *Kölcsönös tudás* egyszerre rögzíti Hamp Gábor kutatásainak egy ciklusvégi állapotát, hiszen a szerző némileg átszerkesztett PhD-dolgozatáról van szó, és mutatja fel az utolsó fejezetben az azóta már termőre fordult új kutatási irányt.

Bár a kísérletező kedvet a könyv egyik fontos jellemzőjeként emeltük ki, de ez korántsem jelenti, hogy Hampnak ne lett volna világos elképzelése azt illetően, hogy kísérletei mely zárba is keresik a kulcsot. Elemzéseiből a kulturális járványtanás, Dan Sperber epidemiológiai elméletének egy meghatározott szempontú bemutatását választja kiindulópontul. Az epidemiológia értő bírálata kapcsolja össze a kötet első két tematikus egységét, felmutatva annak kívánalmát, hogy a fizikalista ontológiához való konzekvens, végeredményét tekintve azonban redukciót eredményező ragaszkodás kizárólagossága helyett érdemes más irányból is közelíteni a kommunikációs jelenségekhez. Ezzel párhuzamosan pedig kísérletet kell tenni a magyarázat alternatív eszközeinek a rehabilitálására, tekintet nélkül arra, hogy ezek összeegyeztethetők lesznek-e az epidemiológia előfeltevéseivel. Ilyen például a kategóriasértést elkövető analogikus gondolkodás, amelynek elemző bemutatása Platón *Állam* című dialógusából vett egyik beszélgetés H. P. Grice által kimunkált interpretációjára támaszkodva történik.

Az analógiákat kereső és felmutató gondolkodás otthonát hagyományosan a teológiai traktátusok jelentik. Ebben az értelemben beszél Grice után Hamp Gábor is az analógiát legitim eljárásként elfogadó gondolkodásról mint filozófiai eszkatológiáról, amely egy az arisztotelészi metafizikával szembeállított, a különböző kategóriákba tartozó dolgok közötti összefüggésekről értekező szuprakategoriális metafizika lesz. Egy olyan elméleti vállalkozásról van tehát szó, amely elfogadja, hogy az a mód, amiképpen a mindennapi nyelv megragadja a világot, megőrizhetővé válik reflexívebb keretek között is. Grice azonban nem alkotja meg ezt a metafizikát, hanem egy képzeletbeli szkeptikussal szemben az ilyen metafizika logikai-episztemológiai feltételeinek vé-

giggondolása útján igazolja annak lehetőségét és mutatja ki a szkeptikus álláspontjának ön-destruktivitását. Az a belátás pedig, hogy Sperber tulajdonképpen felfogható a grice-i vállalkozást elutasító szkeptikusként, összeköti a könyv második és harmadik (utolsó) tematikus egységét, és teszi világossá, de ami nem kevésbé fontos, legitimmé Hamp törekvését, amely ekképpen összegezhető: Okulva a fizikalista ontológiához fűződő konok ragaszkodás eredményezte egyoldalúságokból, meg kell próbálni egy rendkívül tág fogalmi keret megalkotását, amely a társas élet minél több olyan jelenségét képes befogadni, amelyekkel az epidemiológia nem boldogul. Ez azt is jelenti, hogy a mindennapi gondolkodást nem írhatja felül a filozófiai reflexió, illetve amennyiben mégis megteszi, úgy csakis redukciós lépéseken keresztül haladhat előre. Így azonban elszegényíti azt a jelenségmézót, amelynek magyarázatára viszont éppen az elmélet lenne hivatott.

A *Kölcsönös tudás* utolsó tematikus egysége (harmadik és negyedik fejezet) egyrészt ízelítőt nyújt a kommunikációs jelenségek egységes kezelését célzó, a különböző diszciplináris kutatásoknak közös fogalmi keretet teremtő participációs elméletből (PTC), továbbá Hamp a kölcsönös tudás alapjául szolgáló kölcsönös felkészültségek függvényeként interpretálja a kommunikációs színteret. Kétség sem férhet hozzá, hogy a könyvet lezáró tematikus egység a leginkább érdekesítő, ugyanis nincs szükség további, a Szerzőt leginkább foglalkoztató problémáknak való nekigyürkőzését késleltető gondolati ívekre. A fontosnak ítélt – előkészítő jellegű – következtetéseket a könyv e pontjára érve már levontuk, így aztán elő lehet állni a farbával.

(Hogy miként is fest ez a farba, kedves Olvasó, jobb, ha egyenesen a Szerzőtől tudod meg. Vedd kézbe a szemre is tetszetős könyvet, s ha elég türelmes vagy, nem fogsz csalódni benne. Bár, tegyük hozzá, a kiadói lektor figyelmét elkerülte néhány olyan hiba, amely alighanem a nyomdai előkészítés során keletkezett, melyeknek javításával még élvezetesebbé tehetné volna Számodra ezt a szellemi csemegét.)

KMECZKÓ SZILÁRD